

OMUL ȘI DUMNEZEUL-OM

Arhimandritul Iustin Popovici

Părintele Iustin Popovici este născut - nu întâmplător - în ziua Bunei-vestiri din anul 1894 într-un sat din Sudul Serbiei. Așa începe prefata la traducerea românească a cărții sfinției sale „Omul și Dumnezeu-om”. Nu ne vom referi, în această scurtă prezentare a cărții, la persoana părintelui, cu toate că ar fi un subiect deosebit de interesant, deoarece viața părintelui este și va fi un exemplu de viață pentru toți creștinii epocii lui și ai epocilor care vor veni. Ne vom opri, deci, asupra conținutului lucrării sus amintite.

Această carte este de fapt o compilație de articole scrise și publicate cu diferite ocazii, unele dintre ele fiind prefete la unele cărți, cum ar fi articolul „Împreună cu toți Sfinții”, ce constituie prologul la seria celor 12 volume ale „Vieților Sfinților”, Beograd (1972-1977). Articolele formează trei capitole:

- 1) Între două filosofii
- 2) „Împreună cu toți Sfinții”
- 3) Dumnezeu-om: măsura a toate.

În articolul „Între două filosofii”, ce dă și numele primului capitol, autorul deschide discuția arătând că omul o dată cu nașterea sa este pus la jugul timpului și al spațiului, iar această stare în care se află de-a lungul vieții devine din ce în ce mai apăsătoare. Această stare pesimistă se agravează mai ales datorită faptului că omul gândește, pentru că – după cum spune autorul – „gândirea se impune omului; ea gândește și atunci când omul nu vrea...” (p.42). După câteva pagini în care prezintă tragismul ființei umane pe acest pământ, autorul explică că această perspectivă asupra lumii și a omului apare atunci când nu le simțim în Hristos „când nu le vedem în Hristos” (p.43). „Cu El toate se schimbă: și eu, și lumea din jurul meu” (p.43). La întrebarea existențială a omului: „Pentru ce este grea viața omului”, părintele răspunde scurt și convingător, sintetizând întregul referat biblic referitor la căderea în păcat: „Pentru că omul a născocit moartea instaurându-o în el și în toate ființele din jurul lui. Moartea fiind izvorul nesecat al tuturor chinurilor și durerilor”(p.43). Din aceste câteva fraze observăm că omul și lumea nu pot fi despărțite, ci privesc împreună în Hristos.

Printr-o analogie arată că biruința supra morți s-a realizat prin

învierea lui Hristos. Hristos este Cel ce dă sens acestei vieți, căreia de cele mai multe ori i se caută tot felul de sensuri care mai de care, ce-l duc pe om la o sinucidere sigură. Moartea și păcatul, lipsesc această viață de sens, o *de-logosifică*. Această tendință a omului, de a seculariza lumea și viața lui, părintele o explică printr-un termen nou acela de „*a-logositate*” sau „*non-logositate*”. Acești termeni provin din rădăcina cuvântului „*logositate*” care s-ar traduce prin raționalitatea, logica pusă de Dumnezeu în lume, dumnezeirea. Mai clar este ceea ce spune Apostolul Pavel la Romani 1, 20: „*Căci cele nevăzute ale Lui, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, se văd lămurit de la crearea lumii*”.

Revenind la realitatea timpului și a spațiului părintele afirmă că dacă „se scoate afară din timp păcatul și moartea el (timpul) devine un minunat preambul al veșniciei dumnezeiești, o splendidă introducere în divino-umanitate...” (p.46). Timpul și spațiul fără Dumnezeu par pentru oameni niște monștrii, de aceea acum omul încearcă să-i depășească prin tehnologie, dar niciodată îndeajuns, pentru faptul că – după cum ne spune părintele Iustin Popovici – nu primesc un sens prin veșnicie, adică prin divino-umanizare” (p.47), ci prin dorința autonomă a omului de a-i epuiza în cunoaștere. Raiul și iadul încep aici pe pământ. Iadul începe prin faptul că omul nu viețuiește în Logosul dumnezeiesc, în Hristos, acceptând *a-logositatea*. Orice gând care nu-l are pe Hristos ca fundament al lui se transformă într-un mic iad – un iad nesfârșit și veșnic. Pentru a explica gândul fără Dumnezeu părintele afirmă că ar prefera să fie „într-un iad în care este Hristos (să mi se ierte acest paradox!), decât într-un rai care nu-l are pe Hristos.

„Filosofiile” despre care vorbește titlul capitolului este explicat indirect în acest articol. Prima se mișcă „în cercul vicios al morții”, această filozofie are ca bază egoismul; cea de-a doua, cea divino-umană este cea adevărată, care se bazează pe „trăirea în har și pe faptă” (p.53). Această filozofie o are numai Biserica, pentru că în ea se realizează divino-umanitatea.

În următorul articol continuă ideea din primul, aceea că lumea și omul au un sens bun: Hristos. Autorul insistă mai mult pe relația omului cu Dumnezeu, arătând sensul vieții, al existenței, care capătă adevăratul sens prin „întruparea lui Hristos”. Părintele tratează din punct de vedere teologic anumite lucruri proprii firii umane cum ar fi: simțirea, gândirea, sufletul, trupul. Toate au o finalitate bună și se transformă în „vehicule” către rai, numai prin acceptarea și conlucrarea cu Dumnezeu, cu energiile lui necreate. „Gândirea – spune Părintele Iustin Popovici - , orice gândire, este chinul cel mai mare care există sub cer, până ce nu se va transforma în gândire de Dumnezeu, în gândire de Hristos, adică până ce nu se va „logosifica” și raționaliza” (p.60).

Ultimul articol („Condamnați la nemurire”) este început printr-o frază foarte frumoasă, cu siguranță inspirată, frază ce explică întreg articolul: „Oamenii L-au condamnat pe Dumnezeu la moarte; Dumnezeu însă, prin învierea Lui îi „condamnă” pe oameni la nemurire” (p.64). Vorbind despre starea omului până la învierea lui Hristos, părintele spune că moartea era a doua natură a omului, „prima era viața iar cea de-a doua era moartea”. Prin învierea lui Hristos, Dumnezeu a schimbat moartea cu învierea, ea devenind astfel a doua natură.

Arhimandritul Iustin Popovici face legătura dintre mântuirea obiectivă și cea subiectivă, arătând cum a fost înfăptuită cea obiectivă (prin nașterea și învierea din morți a lui Hristos) și cum, prin efortul propriu, trebuie realizată cea subiectivă. Astfel, cel ce „se luptă împotriva oricărui păcat al său, unul ca acesta întărește treptat-treptat în el simțământul că Domnul cu adevărat a înviat, cu adevărat a tocit acul morții, cu adevărat a învins moartea pe toate fronturile de luptă” (p.67). Subliniind rolul învierii lui Hristos arată că „fără învierea Dumnezeului-om nu se poate explica nici apostolia Sfinților Apostoli, ..., nici credința creștinilor, ..., nici iubirea celor ce iubesc” (p.70).

Primul articol, din cap. II, „Împreună cu toți Sfinții”, se numește „Misiunea interioară a Bisericii noastre: realizarea ortodoxiei”. În el se încearcă mai multe definiții ale Bisericii, toate arătând faptul că ea este locul prin excelență de manifestare a Duhului Sfânt. Definind Biserica și scopul ei, părintele afirmă că: „Biserica este ecumenică, catolică (universală, sobornicească), divino-umană, veșnică, de aceea constituie o blasfemie de neiertat împotriva lui Hristos și a Duhului Sfânt de a face din Biserică o instituție națională, a o restrânge la scopul și metodele naționale meschine, limitate și trecătoare”(p.75).

Cuvintele acestea ar trebui să de-a foarte mult de gândit creștinilor din zilele noastre. Despre greșelile Bisericii, „neghinele”, pe care aceasta le-a făcut de-a lungul istoriei, spune că Dumnezeu le va secera împreună cu grâul, iar după această acțiune divină, va separa, conform parabolei, grâul de neghină. Una dintre „neghinele Bisericii” este aceea că: „Biserica s-a adaptat poporului în timp ce regula este contrariul: poporul trebuie să se adapteze Bisericii” (p.76).

Metodele unirii cu Hristos le găsim în Biserică, în Sfintele Taine și în nevoințele omenești, în număr de cinci:

- rugăciunea și postul
- credința
- iubirea
- smerenia
- răbdarea și umilința

Pentru unirea cu Hristos, părintele ne adresează imperativ porunca:

„înapoi la asceți, cei purtători de Hristos, la Sfinții Părinți”, la toți sfinții mari ai Bisericii ortodoxe.

Articolul „Doliu pentru Hristos”- Cultură și sfințenie, ar putea fi numit „Micul tratat de pedagogie creștină”, pentru că de-a lungul textului se descrie rolul pedagogic al sfântului pentru că numai „sfântul este adevăratul învățător și pedagog”(p.83). Cultura fără Hristos este nulă, sau este non-cultură „căci mântuirea omului de păcat, rău și moarte prin Hristos constituie adevărata cultură și luminare a omului”(p.84). Acest tip de cultură (împreună cu Hristos), părintele îl opune culturii iluministe, de tip european, care transformă totul în ideologii, în „chestii” intelectuale.

Vorbind despre necesitatea de a fi „Împreună cu toți Sfinții” în urcușul nostru duhovnicesc, Arhimandritul Iustin Popovici arată importanța „vieților sfinților”, care nu este altceva „decât viața Mântuitorului Hristos repetată mai mult sau mai puțin, în cutare sau în cutare mod, în fiecare sfânt” (p.98). Viețile sfinților este prelungirea vieții lui Hristos, ele sunt o enciclopedie ortodoxă originală, pentru că în ea putem găsi tot ce ne este necesar pentru a trăi o viață în curăție, în fapte bune, după voia lui Dumnezeu. Părintele încheie acest articol, care este de fapt un epilog al celor 12 volume din „Viețile Sfinților”, cu îndemnul de a căuta a ne adânci în viețile sfinților, de a învăța de la ei a ne purta crucea spre mântuire.

În capitolul al III-lea, „Dumnezeu-om măsură a toate”, care ocupă ca întindere aproape jumătate din această carte, autorul judecă aspru în principal viața contemporană a omului european și nu numai, care îl alungă continuu pe Dumnezeu din viața sa, etalându-și, ca un impostor, puterile sale autonome. Omul contemporan nu face altceva decât să scandeze, prin umanismul lui, cuvintele lui Protagoras: „Omul este măsura tuturor lucrurilor”. Acest lucru este rău, un rău fundamental pentru că „în numele umanismului autonom, omul l-a alungat pe Dumnezeu într-o transcendență supraumană, rămânând întreg la el însuși și în sine însuși” (p.119), topindu-se într-un egoism narcisist.

Același lucru îl expune și în subcapitolul „De la arianismul lui Arie la arianismul european modern”, căci ideea de bază a lui Arie este aceea că Hristos nu este Dumnezeu adevărat (p.147). Același lucru îl afirmă indirect și arianismul european modern, căci prin crearea unui Hristos fără dumnezeire, inferior Tatălui se ajunge ca Dumnezeu-om să fie doar o persoană înzestrată cu puteri supranaturale, iar visul omului religios, al creștinului, acela de a fi dumnezeu-om dispăre, neavând nici un fundament real, lucru ce se întâmplă în societatea contemporană occidentală. Adevărata stare în care omul trebuie să se afle este cea divino-umană, iar aceasta s-a realizat în persoana divino-umană a lui Hristos. El a venit pentru a ne reaminti că divino-umanitatea este adevărata

normalitate, firescul persoanei umane, nu umanitatea generată de îngâmfarea omului, pentru că – după părintele Iustin Popovici – „prin Întruparea lui Dumnezeu Logosul, în natura omenească a intrat supradesăvârșita înțelepciune dumnezeiască...” (p.121). Toate în Ortodoxie se învârt în jurul caracterului divino-uman, pentru că ea este hristocentrică: „și cunoașterea, și dogmatica, și filosofia, și viața. Divino-umanitatea este singura categorie în care se mișcă și au loc toate manifestările Ortodoxiei” (p.128). Pe de altă parte teologia occidentală l-a ridicat pe om mai presus de Dumnezeu, creștinismul apusean transformându-se în umanism prin promovarea unui om infailibil, în locul lui Dumnezeu fiind instalat un om: „Vicarius Christi” (p.135). Pentru o înțelegere mai bună a raportului dintre tradiția dinamică și cea statornică părintele afirmă că: „Nu conformarea Dumnezeului-om Hristos cu spiritul epocii, ci conformarea și adaptarea spiritului epocii la spiritul veșniciei lui Hristos, al divino-umanității lui Hristos, este unica misiune adevărată a Bisericii lui Hristos în lume, a Bisericii sobornicești și ortodoxe” (p.139).

Prin natura sa articolul „Filosofia ortodoxă a adevărului” este o prefață la „Dogmatica Bisericii Ortodoxe” și își propune să ne familiarizeze cu dogma, care este definită de autor ca fiind un adevăr veșnic privitor la Dumnezeu, la om sau la lume. Filosofia ortodoxă a adevărului este constituită din aceste dogme, care toate conduc spre adevărul unic: Dumnezeul-om, Domnul Hristos (p.143). Dogmele nu sunt idei sau concepte abstracte ci sunt evenimente trăite în propria lor nemijlocire și realitate istorică, de aceea „oamenii pot să nu le înțeleagă – însă nu le pot respinge” (p.144).

Penultimul articol „Gânduri despre infailibilitatea omului contemporan” a fost scris cu prilejul Conciliului II Vatican. El poate fi o sinteză la ceea ce s-a spus în celelalte capitole și subcapitole, la întreaga carte și lămurește cel mai bine titlul cărții „Omul și Dumnezeul-om”. Combătând infailibilitatea papei părintele afirmă că „sunt trei căderi în istoria neamului omenesc: cea a lui Adam, cea a lui Iuda și cea a papei” (p.162), promovată și de Conciliul II Vatican prin recunoașterea infailibilității.

Infailibilitatea este o calitate divino-umană naturală a Bisericii, nu a papei-om, care ia locul Dumnezeului-om. Pentru a ieși din această criză spirituală în care se află Biserica Apuseană există o singură cale: pocăința înaintea lui Hristos (p.168).

„Capitolele eclesiologice” încheie această culegere de articole scrise de către Arhimandritul Iustin Popovici. Ele constituie explicarea unui verset sau a unei fraze din Epistolele Sfântului Apostol Pavel, constituind tot atâtea extrase din comentariile pauline ale părintelui Iustin

Popovici. Și în aceste exerciții de exegeză biblică se arată neputința omului fără de Dumnezeu, care se pierde în a da noi sensuri vieții, ocolindu-l pe Hristos, adevăratul sens al ei, ocolind ceea ce este haric de la creație în noi.

Putem încheia această scurtă prezentare a lucrării Arhimandritului Iustin Popovici cu un text biblic folosit de sfinția sa în lucrarea de față: „*Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi din trupul morții acesteia?*” (Romani 7, 24), cuvinte la care tot părintele răspunde: „Nimeni, nimeni în afară de Dumnezeu-om”(p.157).